

12. Пчолкін В. Д. Вдосконалення підготовки та проведення експертиз у сфері харчового виробництва. *Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні* : матеріали наук. конф. (15 трав. 2008 р.). Х. : Право, 2008. С. 210–212.

13. Архіпов В. В. Класифікації експертних завдань, які вирішуються у межах судово-товарознавчої експертизи. *Часопис Київського університету права*. 2007 № 4. С. 181–187.

14. Петрова І. А., Євдокіменко С. В., Фурса В. А. Судово-економічна експертиза торгівлі та ресторанного бізнесу : наук.-практ. посіб. Харків : Ніка Нова, 2016. 168 с.

УДК 343.98

Глинська Н. В., д-р юрид. наук, ст. наук. співробітник, зав. відділом Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташица НАПрН України, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8552-445X> e-mail: nataglynska@gmail.com

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ СУДОМ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА

Висновок експерта є одним із різновидів процесуальних джерел доказів, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 84, ч. 1 ст. 101 КПК).

Відповідно до ч. 10 ст. 101 КПК висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, які здійснюють кримінальне провадження. Проте, незгода з висновком повинна бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вироку. Вказане нормативне положення обумовлює неприпустимість розглядати висновки експертів як джерела доказів, мають перевагу над іншими доказами. Як і будь-який інший доказ висновок експерта оцінюється за правилами, встановленими ст. 94 КПК за традиційними критеріями – напрямками оцінки доказів: належністю, допустимістю та достовірністю. Як і будь-який інший доказ висновок експерта може виявитися сумнівним або навіть неправильним з різних причин, висновок експерта має піддаватися ретельній і критичній оцінці у встановленому законом форматі. Оцінка висновку експерта на предмет його належності, допустимості, достовірності, здійснюється слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом (ст. 94 КПК). Причому лише результати його судової оцінки можуть бути використані як засіб обґрунтування підсумкового судового рішення. Втім за концепцією змагального процесу докази оцінюються не лише офіційними суб'єктами, що ведуть процес, а й іншими учасниками кримінального провадження, які беруть участь у доказуванні (захисником, потерпілим, його представником). Хоча така оцінка має суб'єктивний характер та не може бути покладена в основу кримінального процесуального рішення, вона визначає стратегію реалізації учасником провадження своїх прав, зокрема, права на ініціювання проведення альтернативної експертизи, оспорювання в суді результатів проведеної експертизи.

У цьому сенсі право сторони захисту надати суду висновок експерта прямо передбачено частиною другою статті 101 КПК. Відповідно до ч. 2 ст. 22 КПК, сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду доказів. Частина 6 тієї ж статті передбачає обов'язок суду створити необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків, у тому числі забезпечити, щоб права, надані законом стороні, могли бути ефективно реалізовані. Закон, передбачивши право стороні захисту надавати висновки експертів, тим самим передбачив і обов'язок суду їх розглянути у сукупності з іншими доказами.

Положення частини другої статті 101 КПК імплементувало в кримінальне процесуальне законодавство вимоги ст. 6 § 1 та ст. 6 § 3 (d) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (КЗПСЛ), яка передбачає, що «кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права: ... допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення».

Втім одним з проблемних питань, що виникає під час оцінки цього доказу в перебігу судового розгляду є неодноковий підхід суддів до забезпечення права сторони захисту щодо спростування висновків експертів, наданих обвинуваченням, за допомогою іншого альтернативного висновку. У випадках відмови стороні захисту в реалізації наданих їй законом прав суд, як правило, мотивує це загальними посиланнями на правила оцінки доказів за

внутрішнім переконанням та належною суду дискрецією щодо задоволення клопотань учасників процесу в залежності від обставин конкретної справи.

Між тим позиція Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) щодо здійснення гарантії права захисту на спростування експертних висновків є доволі визначеною та зводиться до наступного. Зазвичай не є завданням ЄСПЛ визначати, чи є певний експертний висновок, наданий суду, достовірним. За певним виключеннями, загальне правило полягає у тому, що національний суддя має широкі межі розсуду у виборі між суперечливими висновками експертів і визначенні того, який він або вона вважає послідовним і надійним [1]. Тим не менше, ЄСПЛ зазначив, що правила допустимості доказів в деяких випадках можуть суперечити принципу рівності сторін, змагальній процедурі та іншим чином підривати справедливість процесу [2]. У контексті висновків експертів правила їх допустимості не має позбавляти сторону захисту можливості їх ефективно спростовувати, зокрема, надаючи або отримуючи альтернативні висновки та доповіді. У певних обставинах відмова допустити альтернативне експертне дослідження речових доказів може розглядатися як порушення ст. 6 § 1 [3]. У іншій справі ЄСПЛ зазначив, що може бути складно спростовувати висновок експерта без допомоги іншого експерта у відповідній галузі, тому, щоб реалізувати ефективно це право, захист повинен мати такі ж можливості для надання власних «експертних доказів» [4].

Спираючись на цю послідовну практику ЄСПЛ нещодавно Верховним Судом в контексті оцінки обставин справи, що стосувалась дорожньо-транспортної події, сформульована важлива правова позиція. Так, у постанові ВС від 22.01.2019 (справа № 697/2272/14–к) суд зазначив, що експертне дослідження може вплинути на остаточне рішення або позначитись на остаточному рішенні суду. Тому право захисту спростовувати висновки експертів, надані обвинуваченням, за допомогою іншого висновку, наданого захистом, має бути забезпечене судом. При цьому необґрунтоване відхилення аргументів сторони захисту з питань перевірки у процесуальний спосіб експертного висновку та його оцінки з точки зору допустимості порушує засади змагальності та принципи справедливості судового розгляду [5].

Вбачається, що ця правова позиція має стабілізувати судову практику та сприяти єдності щодо застосування встановлених законом прав захисту на спростування експертного висновку, а значить й забезпеченню права на справедливий судовий розгляд у тому розумінні, яке цьому поняттю надає ст. 6 КЗПСЛ.

Список використаних джерел:

1. Matytsina v. Russia, no. 58428/10, § 169, 27 March 2014.
2. Tamminen v. Finland, no. 40847/98, §§ 40–41, 15 June 2004.
3. Stoimenov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 17995/02, § 38, 5 April 2007; Matytsina v. Russia, no. 58428/10, § 169, 27 March 2014.
4. Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia, nos. 11082/06 and 13772/05, § 731, 25 July 2013
5. http://reyestr.court.gov.ua/Review/80035996?fbclid=IwAR2AB4osjmWwWjUEbelLSagTQVi6Rjpw6VuvQqPBw_IYnJ23ZEgnJC022U.

УДК 349.2: 347

*Кірін Р. С., д-р юрид. наук, доц., провідний фахівець
Дніпропетровського науково-дослідного експертно-криміна-
лістичного центру МВС України,*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0089-4086>,
e-mail: kirinr@ukr.net*

*Ревякіна Т. О., заступник директора Дніпропетровського
НДЕКЦ МВС України,*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8477-2267>,
e-mail: ndekc_dnepr@ukr.net*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРЕДМЕТУ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ПРАВА

Закон України «Про судову експертизу» (далі – закон про СЕ), прийнятий чверть століття тому, визначаючи мету судово-експертної діяльності (далі – СЕД) як забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки, власне поняття СЕД, на відміну від численних наукових публікацій, не розкриває.